

מנחות פו

משה שווערד

1. תוספות מסכת מנחות דף פו עמוד א

שלשה זיתים – פירש בקונט' ג' פעמים בשנה מלקטין את הזיתים לפי שאין מתבשלין בבת אחת וקשיא דבמס' פאה (פ"א מ"ה) משמע דחייבין בפאה וכל דבר שאין לקיטתו כאחד לא מחייבא בפאה כדאי' בריש כלל גדול (שבת דף סח.) וממעט תאינה דלא נלקטין כולן כאחת אלא שזה מתבשל יותר מזה כדמפרש ואויל ובערוך פירש כפירוש הקונטרס דבשלשה זמנים לוקט את הזיתים לפי שאין מתבשלין כולן ביחד ובגמ' דבעי מגרגר תנן או מגלגל תנן פירש בערוך מגרגר תנן כלומר לוקט אחד אחד אותן המבושלין או מגלגל תנן שעושה להם סימן שלא יתערבו עם אחרים ומניחם עד שיתבשלו יפה ויתרככו כביצה מגולגלת ובמס' עדיות (פ"ד מ"ו) ומייתי לה בפ' קמא דיבמות (דף טו:) חבית של זיתים המגולגלין ובפ' אין מעמידין (ע"ז לט:) זיתי קלוסקא המגולגלין פי' זיתים הנמתקים לאכילה נקראין מגולגלין.

2. ספר יד דוד

תוספות ו"ה שלשה זיתים. פירש בקונטרס וכו'. עיין בבית יעקב סימן ס"ג שהאריך ליישב קושית התוספות, דדוקא תאנה דבאילן אחר יש זמנים מתחלפים לבישולן ולקיטתן, אבל כל שבאילן אחד בישולו ולקיטתו שוה, אע"פ שהאילנות ממין זה אין נלקטין כאחד, שפיר חייבין בפאה, ובזיתים כל אילן לקיטתו כאחד, אבל אין כל האילנות שוות. ובאמת מדברי רש"י בגמרא נראה דאפילו בזית אחד אותן שבראש האילן מקדימין להתבשל, וא"כ נראה מה שכתב רש"י שלשה לקיטות יש בזית שלוקטין אותו בשלשה פעמים, על

אילן אחד ולא על אילנות נפרדות. ולעיקר הקושיא של התוספות י"ל, כי רש"י ס"ל דדוקא בתאנה לפי שיש בה כמה זמנים והיא מתבשלת לימים מרובים ואיכא הפסד עניים, וכן כתב מאירי בריש כלל גדול [פ"ז דשבת], אבל זית דמתלקט בשלשה פעמים אין בו הפסד עניים, ולכן חייב בפאה, אמנם לדעת הסוברים דהטעם הוא מפני שנאמר קציר א"כ ליכא למימר הכי. ולכן נראה דרש"י לא ס"ל כן, ועיין מה שתירץ בקרבן אהרן בפ' אמור, ועיין בחק נתן דכתב דהתירוצ' חסר מן התוספות ג.

3. שפת אמת על מנחות דף פו/א

במשנה שלשה זיתים הן כו' כותש ונותן לתוך הסל פירש"י כדי שיזוב הצלול כו' והפסולת והשמרים נשארין בסל וכן פי' הרע"ב ומסתנן ויוצא. וקשה קצת על פירש"י בחומש פ' תצוה דמשמעות לשונו דהשמן של מנורה היא טפה ראשונה שאין בה פסולת. משמע דלא בעי סינון כלל. ומה שהקשו תוס' על פירש"י דלא יתחייבו בפאה כמו תאנה דאין לקיטתה כאחת. יש לחלק דתאנה לית לה כלל זמן קצוב. אבל בזיתים כל הג' זמנים מיוחדים לזיתים. וכמו אילן העושה פירות ב"פ בשנה אטו משום זה לא יתחשב לקיטתו כאחד:

4. עיין שטמ"ק אות ג'

5. ספר יד בנימין

ז"ל פי' דאין חילוק בין מגרגרו למגלגלו דהכל ענין אחד הוא והשאלה הוא רק האיך לגרוס. וללאו' קצת ז"ע לפי"ז דא"כ האיך פשיט מהצב"תא הא המס גופי' יש להסתפק האיך הי' הגי', וי"ל דשמה פשיטא לי' דהגי' שבצב"תא נכונה. אכן צרש"י כת"י פי' דמגרגרו היינו שלוקט גרגיר כאן וגרגיר כאן לפי שעדיין אינו מבוסל יפה, או מגלגלו תנן שמיטתו צראש הזית עד שהוא מתבשל מאליו, וכן פי' רגמ"ה ז"ל, ופשיט צגמ' דמגלגלו תנן.

שם צגמ', מגרגרו תנן או מגלגלו תנן. רש"י

6. דף על הדף מנחות דף פו עמוד א

הרה"ק מאלכסנדר זי"ע אמר (חשבה לטובה פ' תצוה) כתית למאור, שהאדם יכתת וישבור את עצמו, בכדי שאח"כ יאיר ויחזק את עצמו בתורה ויראת שמים, ולא כתית למנחות - שלא יכתות וישבר א"ע שעל ידי זה יגיע לעצלות ורפיון ידים.

כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת זצ"ל אמר לתרץ הקושיא מה דרק גבי חנוכה מצינו (שבת כא ב) ענין של מהדרין וכו' (מה שלא מצינו בשאר מצות). דהנה אי' (שם) שמצאו פך אחד של שמן שהי' מוגה בחותמו של כהן גדול, וקשה מה ענין כהן גדול אצל השמן, וכי כהן גדול הי' מכין את השמנים במקדש, ואיך בא על זה חותמו של כה"ג, וצריכים לומר שהשמן הי' של חביתי כ"ג שמביא מבייתו (עי' מנחות נ: וברמב"ם פי"ג הל' ב' מהל' מעשה הקרבנות), אך קשה הלא למנורה היו צריכים שמן זית זך כתית, משא"כ למנחות, וא"כ איך הדליקו בשמן זה, אלא בוודאי הי' הכהן הגדול הזה מהדר לעשות מנחתו ג"כ בשמן זית זך כתית, וא"כ כיון שכל הגס בא ע"י הידור מצוה (של הכ"ג), לכן יש בחנוכה גם כן ענין של מהדרין עכ"ל ק.

7. ספר לתורה ולמועדים | הרב ש"י זווין

תצוה

א

„ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור“¹ וברש"י: „כתית למאור ולא כתית למנחות“, כלומר: אותו השמן שלקחו למנורה שבמקדש, היה צריך להיות כתית, בכתישה וטחינה, יותר משמן שהשתמשו בו למנחות.

המנורה והמנחות שבמקדש משמשות סמל לתורה ולמזון. המנורה מסמלת „נר מצוה ותורה אור“². האור בכלל מתייחס לחכמה, כמו שכתוב: „חכמת אדם תאיר פניו“³. מי שמכין איזה דבר חכמה לאשורו, עיניו מאירות. אלא שיש חכמות זרות, חכמות פסולות, ואז האור הוא אור מתעה, כדרך שאמרו בחנוכה על היונים ש„טימאו את כל השמנים“⁴. ויש „שמן משחת קודש“⁵, חכמת התורה, שהיא „ברה, מאירת עינים“⁶. והמנחות שהיו סולת ולחם הן דוגמת המזון של האדם. והמנורה והמנחות השפיעו קדושה וטהרה לכל ישראל גם בחכמתם, שתהיה חכמת התורה, וגם במזונותיהם, שיהיו טהורים ונקיים מכל שמץ של איסור ומכל שמץ של גניבה ותרמית וכיוצא.

התורה והמזון שניהם אין האדם משיגם בנקל, שניהם זקוקים ליגיעה. על התורה נאמר: „אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי, או לא יגעתי ומצאתי, אל תאמין“⁷. ובפרקי אבות כתוב: „והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך“. אדם צריך לעמול על דברי תורה. ללמוד במסירות. ועל המזון כתוב: „בזעת אפיך תאכל לחם“⁸, ו„אדם לעמל יולד“⁹. אבל יש הבדל ביניהם: על התורה צריך לעבוד ולעסוק בכל לבבו ובכל נפשו, בכל עצמותו ומתותו, אבל על המזון צריך לעבוד רק עד כמה שזה הכרחי, מפני שאי אפשר אחרת, אבל לא בכל הרמ"ח ושם"ה שלו. לא בפנימיותו, ולא לעשות מדעבודה „פולחן“. יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך“¹⁰, יגיע כפיך ולא יגיע דראש והלב.

הוא שאמרו: „כתית למאור, ולא כתית למנחות“. כתישה וטחינה ועבודה עצומה של כל האדם צריכה להיות מוקדשת רק בשביל „מאור“ ולא בשביל „מנחות“, בשביל התורה ולא בשביל הלחם.

„ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית כתית למאור“¹,
 וברש"י: כתית למאור, ולא כתית למנחות. ואין הכוונה שכתית פסול
 למנחות, אלא שאין צריך שיהיה דוקא כתית, וכן אמרו: „יכול יהא
 שמן זך כתית פסול למנחות, תלמוד לומר ועשרון סולת בלול בשמן
 כתית“². ואם השמן למאור מסמל את אור התורה והמנחות מסמלות
 את המזון והלחם, הרי שכתורה כתית הוא חיוב ובצרכים החמריים
 כתית הוא רשות, לא חיוב ולא פסול.

התורה והמלאכה שתיהן צריכות עבודה ועמל ויגיעה. „שיגיעת
 שניהם משכחת עון“³. בתורה נאמר „אם בחוקתי תלכו“⁴, וברש"י:
 שתהיו עמלים בתורה. אף על „אדם לעמל יולד“⁵ אמרו שזהו „עמל
 תורה“⁶. ובמלאכה נאמר „ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך“⁷,
 וכפשוטו הוא ה„עמל“ שאדם יולד לו. „בזעת אפיך תאכל לחם“⁸. אלא
 שהבדל יש בין זה לזה. עמל תורה הוא תכלית לעצמה, ועמל מלאכה
 אינו אלא אמצעי לתכלית. התורה, יגיעתה כשהיא לעצמה מטרה היא.
 „ושבתם וראיתם... בין עובד אלקים לאשר לא עבדו“⁹, ואמרו בגמרא:
 „אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים
 ואחד“¹⁰. ופירש בספר ה„תניא“ כי אצלם היה הרגילות לחזור מאה
 פעמים, ולכן זה השונה פרקו עוד פעם אחת יתרה על הרגילות הוא
 ה„עובד“, אבל זה השונה כפי הרגילות, והרגל נעשה טבע, אין זו
 עבודה. הרי שעצם היגיעה יותר מההרגל זוהי העבודה הדרושה. „אם
 יאמר לך אדם יגעתיו ולא מצאתי אל תאמין“¹¹. ונשאלת השאלה: מה
 שייך אמונה בזה, ניתי ספר וניחזי אם הוא יודע או לא. ויש מפרשים
 לא תאמין שיגע, אלא מסתמא לא יגע. אבל בקוצק פירשו: לא תאמין
 שלא מצא, כי מכיון שיגע הרי היגיעה עצמה כבר הוא הישג ומציאה.
 אבל בצרכים החמריים של האדם היגיעה אינה אלא אמצעי שעל ידי
 זה ישיג הדרוש לו. „בזעת אפיך תאכל לחם“ אינו יעוד, אלא קללה,
 שלא ישיג את הלחם מבלי זיעה ויגיעה, אבל המטרה היא השגת הלחם.

לו יצוייר שתוציא הארץ גלוסקאות וכלי מילת מוכנים, לא תיה צורך
 ביגיעה.

„כתית למאור, ולא כתית למנחות“. הכתיתה והכתישה והטחינה,
 כלומר היגיעה היא הכרחית למאור התורה. מטרתה בעצמותה. אבל
 למנחות, לצרכי מזונות ולחם, אין הכתיתה פסול, אבל אינה הכרת,
 שכן הרי זו אמצעי בלבד, ואם המטרה תושג מבלעדיתה, אין צורך בה.

יכול יהא זך מתית פפול למנחות וכו'. עיין ברא"ם פ' תצוה שכתב לפי דרכו דלהדלקה זך עדיף שמאיר יותר, אבל לאכילה השני עדיף שיש בו מתיקות יותר מן הראשון, ועיין בלחם משנה סוף הלכות איסורי מזבח שהקשה לפ"ו נתבטל הק"ו דמתניתין, ומה אם המנורה שאינו לאכילה מנחות שהן לאכילה כו', הא אדרבה בשביל שהם לאכילה השני עדיף יותר, וא"כ למאור למה לי, ועיין במנחת בכורים שהאריך בזה. מיהו לפי מ"ש לעיל דעיקר לימודא דלמאור לאו להכי אתי, דהק"ו בלא"ה לא הוי ק"ו, רק דמתניתין נקט האי טעמא כיון דכתיב למאור א"כ לא קשיא. מיהו בלא"ה אפשר לומר דל"ק על הרא"ם, דהרי איכא מנחות שאין נאכלין כגון מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, וא"כ הני מנחות דאינן לאכילה הוה ילפינן בק"ו ממנורה דבעינן שמן זית זך, וכן בסוף [כל] התדיר [זבחים צא, ב] איכא פלוגתא

9. ספר איזהו מקומן

מזה מנורה שאינה לאכילה טעונה שמן זית זך מנחות שהן לאכילה אינו דין וכו' - פי' מנחות שהן לאכילת מזבח - רש"י כתיב, וביאר תפא"י במשניות (א"ת ל"ט) דאי לאכילת כהנים קאמר מאי ק"ו איכא, הרי ודאי לגבוה צריך מוכחר טפי, ועוד דמנחת כהנים וכל מנחות כליל אין בהם אכילת כהנים.

10. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה סימן קס

תשובה שלמא רבא. לגברא רבא. מרגניתא טבא. בקי בכולהו תלמודא בבלי ירושלמי ספרי ותוספתא בתוספת מרובה, הוא כבוד אהובי ידידי וחביבי הרב המאור הגאון המושלם מאד בתורה ובמעשים טובים כבוד מו"ה ישעיה נר"ו בק"ק ברעסלי : הנה הרבה במכתבו בקושיות עצומות ואמנם אעפ"כ לא אמנע מלהשיב לפי קט שכלי. ותחלה תמה על רש"י וזה לשונו במכתבו בסימן א'. כבר שאלתי בענין זה את גיסי הגאון בעל זכרון יוסף ז"ל **ברש"י במסכת ר"ה דף כ"ז וביומא דף ל"ט ד"ה התורה חסה כו' שנאמר וצוה הכהן ופנו כו' ורש"י בחולין דף מ"ט הביא דברים הללו בשם ת"כ. ויש מקום עיון שלא הביא גמרא ערוכה מנחות דף ע"ו היכא רמיזא דכתיב והשקית את העדה ואת בעירם. וגם הקשה מעלתו בהיפך דדבר זה שהביא רש"י בת"כ שנוי במשנה בפ"ב דנגעים וא"כ קשה על הגמרא דמנחות למה לא הביא ראיה מקרא דצוה הכהן ופנו. ואמנם לדעתי הכל נכון דודאי ראיה זו דוהשקית אליהם טפי דמה דכתיב וצוה הכהן ופנו כו' שם אין זה חידוש דין דלמה לא יחוס ומה הפסד יש בזה אבל במים שיצאו מן הסלע היה דבר יוצא מן הטבע ולמעט בניסא עדיף ודי שעשה נס שיצאו מים לצורך העדה שהוא להציל נפשות ישראל שלא ימותו בצמא והקב"ה הרבה לעשות עוד נס שיצאו גם לצורך בעירם בזה נראה איך חס על ממון ישראל לעשות אפילו נס יוצא מן הטבע להציל ממון שלהם. ואמנם מן והשקית יש ראיה שחס הקב"ה על ממוןם של כלל ישראל ששם היה בעירם של כל ישראל ולכן אמר והשקית כו' ואת בעירם, ואתיא ראיה זו כהוגן שם שמדבר מלחם הפנים שהיה ג"כ בא מכלל ישראל אבל אין מזה ראיה שהקב"ה חס על ממוןם של יחיד ולכן בחולין ובר"ה לא הביא רש"י ראיה זו והביא דרשת ת"כ וצוה הכהן דמדבר ג"כ משל ממון יחיד וביומא אף דמדבר מן הקלפי אם היה רש"י מביא מן והשקית כו' היה קשה תינח דשל קודש כלי שרת שבא מן הציבור שייך התורה חסה אבל עכשיו שהם של חול ויכול הכה"ג לעשותם משלו ואינו צריך אפילו למסרם לציבור נעבדינהו משלו משל זהב כדרך שעשה בן גמלא הגורלות של זהב היה לו לעשות גם הקלפי ולכן הוצרך רש"י להביא מוצוה הכהן שגם בשל יחיד שייך חס על ממון. דברי אוהבו הד"ש**

11. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - קונטרס אחרון סימן ז

ומה שתמהת שבקצת מקומות אמרו אין עניות במקום עשירות ובקצת מקומות אמרו התורה חסה על ממונם של ישראל והראית דרכי הבקיות בכל מקומות שהוזכר מהם דבר מזה. דע לך שמה שהוא מוכרח בכלי שרת אמרינן בי' אין עניות במקום עשירות. (אמר המחבר תורת אמת היתה בפיהו וכן משמע בתוספת במסכת שבועות דף י"א ע"א בד"ה מכל עייש"ה ועיין במשנה למלך שהבאתי אות ב'. אמנם משמעות רש"י במס' ר"ה דף כ"ו ע"ב בד"ה פיו מצופה זהב לפי הבנת בעל שמות בארץ ושם משמע בכל כלי מקדש אמרינן אין עניות וכו' אפילו אינו מוכרח בכלי שרת עיין שם ודו"ק) **וגם דע כי כסף לא מקרי עניות** (א"ה ע"י אות יו"ד עשיתי לי רב וקניתי לי חבר) אפילו בכלי שרת אמרינן בי' התורה חסה ועושין אותו של כסף במקום שאין גזירת הכתוב לעשות של זהב ולכן פסק הרמב"ם ז"ל בגדי כהונה שנעשו צואין אין מכבסין אותן אבל קלפי של עץ היתה משום התורה חסה לפי שהיתה של חול ולא שייך אין עניות (אמר המחבר היא גופא קשיא לעבדיה של זהב וליקדשיה כי כבוד המצוה בשל הקדש כמ"ש בפנים אות ה') **ולחם הפנים קונים אותן חטים במסכת מנחות דף ע"ו ע"ב משום התורה חסה התם בשעת שקונין אין כאן קדושת הגוף רק קדושת דמים וכשמתקדשת קדושת הגוף כבר היא סולת** ובכל יום היה חותה בשל כסף דמפורש במס' יומא דף מ"ד ע"ב התורה חסה וכו' היינו משום דשל כסף לא מקרי עניות (וגם חצוצרות אינן כלי שרת) וכן במס' ר"ה חצוצרות של כסף משום התורה חסה גם משום דשל כסף לא מקרי עניות וגם חצוצרות אינן כלי שרת וכלי שרת שנקבו אין מתקנין אותן במסכת זבחים דף פ"ח ע"ב היינו שהוא כלי שרת ואמרינן אין עניות כו' ופי נרות של זהב טהור אף ששייך התורה חסה היינו משום שהוא גזירת הכתוב זהב טהור ולא כמו שחשבת אתה משום אין עניות (א"ה דוק בלשוני אות ד' אני אמרתי טעמא דקרא) דהא היו יכולין לעשות של כסף ועוד אפשר בענין זה שכל המנורה של זהב טהור ופיות הנרות יעשו של כסף משום דמשחרי בזה אפשר אפילו בשל כסף שייך אין עניות כיון שגוף הכלי של זהב והמנורה היא כלי שרת **וכתית למאור ולא כתית למנחות שאמרו במסכת מנחות דף פ"ו ע"ב שהתורה חסה על ממונן ש"י היינו טעמא שלחלק בין מנחות יחיד למנחות ציבור לא אפשר שזה קדש קדשים כמו זה ואם היה צריך כתית למנחות היה הפסד ליחידים המביאים מנחות וביחיד לא שייך אין עניות במקום עשירות ובישעור חצי לוג למנורה במס' מנחות דף פ"ט ע"א שנחלקו אם ממטה למעלה שיערו /שיעורו/ (שאינו בו) משום התורה חסה כו' וחד אמר ממעלה למטה שיעורו שאין עניות במקום עשירות. נלע"ד דמ"ד ממטה למעלה שיעורו באמת שיעורו בשמן של חול עיי"ש בתוס' ד"ה אין עניות כו' וכעת לרוב הטרדה אקצר. דברי רבך אוהבך הדורש שלומך וחפץ בטובתך. הק' יחזקאל סג"ל לאנדא**

12. דף על הדף מנחות דף פו עמוד ב

בספר מרפסין איגרא (פר' תצוה) כתב ליישב בענין זה בכמה אופנים. **י"ל דהנה אדם זר כאשר יונח בפניו כד שמן, לא יוכל לזהות האם מדובר בשמן זך וכתית או לא, מכיון שרמת זקיקות השמן אינה משתקפת במראהו החיצוני. לכן, במקום שבו החיסרון יהיה ניכר לעין כל, כמו שימוש חוזר בבגדי כהונה לאחר כיבוסם, שם נאמר הכלל "אין עניות במקום עשירות".**

אבל היכן שהחיסרון לא יהיה ניכר לעומד מן הצד, כמו השימוש בשמן שאינו זך וכתית למנחות, במקרה זה לא נאמר הכלל "אין עניות במקום עשירות".

עוד כתב שם ליישב, דהנה הכל מודים שהשמן ששימש למנחות התאים במדויק לשימושו זה. שימוש בשמן ברמת זיקוק גבוהה יותר אינה מוסיפה לאיכות התיבול או הטיגון מאומה.

במקרה שכזה הקפידה לזיכוכ יתר נתפסת כביכול כבזבוז שאינו רצוי, שהרי העלאת רמת השמן לא תוסיף למנחות מאומה. לכן במקרה זה "חסה התורה על ממונם של ישראל".

13. תוספות מסכת מנחות דף פו עמוד ב

לא לאכילה אני צריך ולא לאורה אני צריך - יש מפרשים מדנותן שולחן בצפון ומנורה בדרום ולא לצד מערב ששם שכינה וליתא דלאו לאפוקי לצד מערב קאתי וכי מימשכי נמי לצד מערב אפשר שינתן זה לצד צפון וזה לצד דרום ומחצי הבית ולפנים היו מונחים כדאמר לקמן בפ' שתי הלחם (דף צח:): ואיכא למ"ד מזרח ומערב ואיכא למ"ד צפון ודרום מונחין ופ' הקונט' עיקר דדייק מדשולחן בצפון ומנורה בדרום ומזבח היה באמצע שמע מינה לא לאורה אני צריך ולא לאכילה דאם הייתי צריך הייתי נותן מנורה סמוך לשולחן כנוהג שבעולם.

14. תוספות מסכת מנחות דף פו עמוד ב

מחויץ לפרכת העדות יערוך כו' - בפרק במה מדליקין (שבת כב:): גרסילי וכי לאורה הוא צריך והלא כל אותן ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו כו' ומפרש ר"ת דאאהרן קאי וכי לאורה הוא צריך אהרן והלא כל אותן ארבעים

שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו של עמוד האש כדאיתא בברייתא דמלאכת המשכן מסתכל בטפיה ורואה בו בחבית ורואה מה שבתוכה ובתורת כהנים בפר' אמור אל הכהנים גרסינן וכי צריכין לנר והלא כל אותם ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הוצרכו לנר שנאמר כי ענן ה' על המשכן ומיהו סוגי' דשמעתין משמע דאשכניה קאי וקשיא דה"ל למימר כל העולם כלו לאורו של מקום היו הולכים.

15. חידושי הרשב"א על מנחות דף פו/ב

לא הלכו אלא לאורו. מכאן נראה לישב קושיא שהקשו התוס' בפ' במה מדליקין (שבת נב. ב) דקאמר וכי לאורו הוא צריך והלא כל מ' שנה לא הלכו אלא לאורו, ומקשי מאי קאמר מ' שנה גם עתה אין אנו הולכים אלא לאורו. והא לא קשיא דלאור כבוד שכינה קאמר שבעמוד הענן ועמוד האש האירה במדבר ולכך קאמר לאורו ר"ל לאור עצמו הילכך אינו צריך לאורו דהוא בעצמו מאיר להם, ואין הפי' שלאורו לאור שלו דירצה לומר לאור שברא כמו השמש והכוכבים אלא מאור עצמו קאמר דהוא ראייה יתירה דאינו צריך לאורה, ומאי דבמקום אחד קאמר לאורו ובמקום אחר קאמר לאורה נראה דשני ברייתות הם.

16. תוספות מסכת מנחות דף פו עמוד ב

ממנה היה מדליק - כלומר ממנה מתחיל ההדלקה שאותו מדליק תחילה בערב ובו היה מסיים ההטבה בבוקר שאותו מטיב אחרון לפי שבכל בוקר מוצא אותו דולק והשאר מוצא שכבה ופעמים שהיה דולק כל היום כולו ומדליק ממנו שאר הנרות שבבוקר היו כולם כבות חוץ ממנו ומטיבו שמנערו מן הדשן כדכתיב בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות וגו' ונר מערבי שדולק כל היום לערב היה מדליק ממנו שאר הנרות כך פי' בקונטרס וזה היה קודם שמת שמעון הצדיק שהיה נר מערבי דולק כל היום כו' כדאמר בריש טרף בקלפי (יומא ט. ט.) כל ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק היה נר מערבי דולק מכאן ואילך פעמים דולק פעמים כבה והיה צריך ליתן בה שמן בשחרית שתהא דולקת עד הערב להדליק בה השאר והכי תנן במסכת תמיד פרק ראשון אמר להן הממונה קמא (דף ל:): נכנס ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות מדשן את השאר ומניח את אלו פירוש שתי נרות מזרחיות מניח עד לאחר דם התמיד כדנפקא לן מקרא בפרק שלישי דיומא (דף לג.) סידור מערכה משמיה דגמרא וקא סבר האי תנא כמ"ד לקמן בפרק שתי הלחם (דף צח:): מזרח ומערב היו מונחין והדר קתני מצאו שכבה פירוש דהיינו לאחר שמת שמעון הצדיק שלא היה הנס רגיל מדשנו ומדליקו מן הדולקין פירוש ומשים חצי לוג שמן שתהא דולקת עד הערב להדליק ממנה את השאר ואחר כך מדשן את השאר דהיינו הטבת חמש נרות ובפרק החלו עולים קתני נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקים מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו מדליק את המנורה בין הערבים מצאו שכבה מדשנו ומדליקו ממזבח העולה ובפרק במה מדליקין (שבת דף כב:): פירש בקונטרס דנר מערבי היה מטיב בין הערבים ואוחז את הישנה בידו או היה מניחה בכלי עד שהיה נותן שמן ופתילה ומדליקה ומדליק ממנה את השאר והקשה רבינו תם אם אפשר לעשות כך מאי קפריך התם והא הכא כיון דקביעי נרות לא סגי דלא למישקל ואדלוקי וקשיא למאן דאמר (שבת דף כב:): אין מדליקין מנר לנר מאי קושיא הרי באותה שעה יכול להדליק את כולן דמאחר שהוציא פתילה ישנה מן הנר שבמנורה אין בו משום מצוה ויש לומר דלא אפשר לעשות כן משום דדרשינן בתורת כהנים להעלות נר תמיד שצריך שיהא נר קבוע להדליק שאר נרות ואיזה זה נר מערבי וריב"א פירש דבעוד שהישנה דולקת בנר מערבי היה מדליק ממנה את השאר על ידי פתילות ארוכות ושוב מדשן את זו ונותן בה שמן ופתילה חדשה ארוכה ומדליקה מן השאר והיינו ובה היה מסיים ההדלקה והיינו עדות שהיה מדליק ממנה מאותה שהודלקה אמש את השאר כל ימי שמעון הצדיק ולישנא דמתני' דתמיד משמע כדבריו מדקתני שממנו מדליק המנורה בין הערבים ואפשר במה שמדליקה שחרית ממזבח העולה ואין ממתנין עד הערב שידליקנה ממזבח העולה ואח"כ ידליק ממנה את השאר משום דכתיב תמיד דבעינן שתהא המנורה דולקת תמיד ואם הטענה תלוי בכך א"כ לפירוש הקונטרס קשיא דבשעה שאוחז הישנה בידו אין שום נר דולק במנורה ושמא הא דתקון הכי היינו טעמא שלא לשנות מכמות שהיה בשעה שהנס קיים בימי שמעון הצדיק.

17. ספר איזהו מקומן

אין מביאין לא מבית הזב"ים וכו' ולא
ממזבח שנזרע ביניהם ואם הביא כשר
- הקשה המיוחס לרשב"א היכי קתני דאם
הביא כשר, דהתינת במתני' לעיל פה: גבי
שמן, אבל לגבי יין קשיא דהוי כלאים בכרם,
ואין לומר דמיירי בכרם דנוכרי - עי"ש
בדבריו.
ומסיק לישב כגון שנזרע בשיעור הרחקה
כדין ואפילו הכי י"ל דמכחישין הגפנים, או
י"ל דמיירי בשאר זרעים שאינם חיטה
ושעורה, ואף דאסור לזרוען לכתחילה מ"מ
אם זרע שרי. וע"ע מנחה טהורה.

18. חידושי הרשב"א על מנחות דף פו/ב

ולא ממה שנזרע ביניהם. ק"ל הא תינתן גבי שמן דתני ולא ממה שנזרע ביניהם אבל גבי יין קשיא דתיפוק לי דהוי כלאים בכרם ואסור היין, ואע"ג דקו"ל כר' יאשיה דאמר אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ה"מ למילקי אבל מ"מ נאסר בלא מפולת יד כדאמרינן גבי המעביר עצי"ן נקוב בכרם בפ' כל שעה (פסחים כה, ב). ובכמה מקומות וכן המסך גפנו בב"ק (ק, א) ואין לומר דמיירי הכא בשל כותי, דז"א חדא דשל ישראל הוא ועוד דבכותי נמי אסירי שהרי אפ"י בחוצה לארץ גזור בהו רבנן. אלא [1] נ"ל דמיירי שנזרע ביניהם בשיעור הרחקה שהצריכו חכמים לזרע ביניהם שיש ביניהם י"ו אמה כדי עבודת הכרם כדאמרינן בפ' קרחת הכרם גבי מעשה בצלמון, ומ"מ נראה דוחק לומר כן מפני שפירש"י לעיל גבי שמן הטעם מפני שהזרעים מכחישין הזיתים, וכאן אם יהיה ביניהם שיעור הרחקה איך יכחישו הגפנים. ושם אעפ"י דלא ינקי שמא מכחשי. [2] אי נמי מיירי בשאר זרעים ואינם חטה ושעורה. ואע"ג דמשמע דגם שאר זרעים בכרם אסירי נראה דזוקא לזרוע לכתחלה אבל אם זרעו שרי, כדאמרינן בשבת (קלט, א) על בני בשכר מהו לזרוע כשיתא בכרמא וקאמר רב משרשיא יהיב פרוטה לתינוק כותי זרע להו:

19. ספר איזהו מקומן

ואם הביא כשר - החזו"א (מג. כו.) נסתפק בכל אלו דקתני "אם הביא כשר" האם הכוונה כבר משהקדישן בפה, או דלכל הפחות משעה שהקדישן בכלי, או שמא רק אם כבר נסכו ע"ג המזבח אין צריך להביא אחרים.

20. ספר אור הישר

שם ולא מבושל ואם הביא פסול, והנה בזה נחלקו הראשונים ז"ל דהתוס' בשם רש"י כתבו בב"ב צ"ז סע"א דפסול דמבושל הוא משום דאישתני לגריעותא, ולדברי הרא"ש שם אפילו באישתני למעלותא אלא משום דנשתנה מברייתו כו' ע"ש.

21. ספר יד בנימין

וברש"ש ראיתי שכו' לפרש דמשלישה ומאמצעה היינו דאמצעה הוא פירוש על משלישה כלומר לאיזה שליש נתכוונו היינו לשליש האמצעי, ומיהו אינו משים הצרוא צאמצע השליש ומשום דצאמח כל השליש האמצעי ראוי לנסכים, אלא משים הצרוא תחת שני השלישים העליונים, ומשם מושך היין עד שמגיע יין של שליש העליון ואז כבר זרק הגיר כו' עכ"ד יעו"י"ש, (פי' דמתחילת שליש האמצעי מלמטה למעלה עד תחילת שליש העליון ראוי הוא לנסכים), ולפי"ז א"ש דלא נקט תנא דמתני' "מאמצע הצבית".

דף פ"ז במשנה אלא מציא משלישה ומאמצעה. נ"צ הרע"צ פי' דהיינו משים צרוא צאמצע הצבית, ולפי"ז צ"ל דמשלישה הכוונה לשליש האמצעי, ומאמצעה הכוונה צאמצע השליש האמצעי וכן ע"י תויו"ט, וכן פי' צ"תפארת ישראל" דהכוונה מאמצע הצבית, וקשה לי לפי"ז אמאי לא נקט התנא הלשון צקצרה "מאמצע הצבית".

לוחות העדות. עדות היו לישראל שהשכינה שורה בתוכם

1. רבנו בחיי על שמות פרק לא פסוק יח

שני לוחות העדות. עדות היו לישראל שהשכינה שורה בתוכם כמי שמביא בידו חותמו של מלך. ועל דרך הפשט מה שלא היה לוח אחד שיכתבו עליו עשרת הדברות והיו שנים לפי שנקראים לוחות העדות ואין עדות אלא בשנים, ועוד לוחות העדות האבן מן הארץ, והכתב מן השמים, וכענין שכתוב (דברים לא, כח) ואעידה במ את השמים ואת הארץ:

ועל דרך המדרש (תנחומא כי תשא טז) שני לוחות העדות כנגד שמים וארץ ... דבר אחר בזכות בית המקדש שנאמר (ישעיה כח, טז) הנני יסד בציון אבן, עד כאן:

2. ספר בית אלקים - שער היסודות - פרק שנים עשר

וכן הן עדות למרע"ה שפירש להם עשרת הדברות מפי הגבורה ולא מפי עצמו בהיות עשרת הדברות נחצבות על הלוחות כמו שאמרן הוא מפי הגבורה, ואין מקום לאפיקורסים לומר שהוא חקן, כי הלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות, כי מן הלוחות עצמן ומגשם הספירי שלהן וריבוען ואלכסונן וענינן היה נראה לכל באי עולם דבר גלוי ומפורסם שהיו מעשה אלקים נבראות כך כמו שהיו ולא היו נחצבות מאבן גדולה, וכן המכתב היה נראה שהיה מכתב אלקים בלי שום ספק שלא על יד אדם, כי בשמיר ג"כ לא היה אפשר לחקוק ולחרות האותיות כמו שהיו חקוקות וחרותות ומאירות על הלוחות, וא"כ היו עדות לישראל ולמשה שעשרת הדברות נאמרו מפי הגבורה בשוה, וא"כ תר"ך אותיות שבעשרת הדברות שסימנם כת"ר נחצבו על הלוחות כדיבור אחד בשיטות שלמות שהם כמו דבור א', בהיות שכל אותיות שוות בכל השיטות ולא ישאר מקום פנוי בסוף שיטה אחרונה ולא יותר לשיטה אחרת, והרי הם כדבור אחד:

3. ספר עץ הדעת טוב - פרשת כי תשא

ואמנם היות השי"ת מדבר עמנו עשרת הדברות אין אנו מכחישינן ח"ו כי כבר ראינוהו בעינינו וגם כי אינו כ"כ רחוק מן השכל כי מה לי שידבר עם נביא יחיד או עם אנשים רבים והנה הורדת אלו הלוחות הוא מופת ועדות נפלא יותר מן עשרת הדברות ששמענו כי הרי הם שני לוחות העדות נקראים כי הם עדות גמורה כי הם ניתנין מן השי"ת מן השמים והנה הם לוחות אבן גמורים מעשיות וזה מופת גדול כנ"ל במעשה הלוחות עצמן עוד מופת נפלא בענין כתיבתם וז"ש כתובים באצבע אלקים כי ה' סנפירינון שאין כח ביד אדם לכתוב עליו כנודע וכמו שיתבאר בפ' והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב וכו'. גם נרמז במ"ש חסר לחת העדות לחת אבן לרמוז כי עם שהי' שתי לוחות ה' נראין כלוח אחד ובכל לוח ה' כתוב כל עשרת הדברות ולא עוד אלא שמכל עבריהם ה' האדם יכול לקוראם כנזכר בתלמוד ירושלמי ולכן קרינן לוחות ונכתב לחת חסר ולכן רצה השי"ת ליתנם לו להראותם כי משה אמת ונבואתו אמת והם הם שחטאו:

4. כלי יקר על שמות פרק כז פסוק כ

והנה בקודש הקדשים היו לוחות העדות אשר יתנו עדות ה' נאמנה שהשכינה שרויה שם כי הלוחות היו בהם מעשה נסים שהיו נקראים משני עבריהם ומ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים (מגילה ג.) ותינח שכל הבא למקום ההוא יראה עין בעין כי שם ה' נקרא עליו, האמנם אחר שהפרכות מפסיק ואין כל אדם רשאי לבא שמה, פן חלילה יאמר המהרהר הרוצה לשקר ירחיק עדין (הרא"ש פ. ש. שבועות הדיינין יג.) ע"כ הוצרך הקב"ה לעשות גם בהיכל נס תמידי זה בנר מערבי כדי שכולם יסתכלו בו ויראו מנר מערבי שם ה' כי הוא שוכן בתוכם, ואילו לא היה הפרכות מכסה על ארון העדות לא היה צורך בנס זה:

ולהצעה זו נאמר, שכל פר' זו אין הכוונה לצוות על נרות המנורה כ"א בפרשת אמור שם עיקר מקום של ציווי זה וכאן עיקר הציווי על נר מערבי זה לגלות למשה כי אע"פ שהפרכות מכסה על ארון העדות מ"מ יהיה גם במקום הקדש נס מתמיד המפרסם כי ה' שוכן שמה.